

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

Χρόνος και αιώνιότητα στον Πλωτῖνο

Ενότητα: 4^η

Ελένη Περδικούρη

Τμήμα Φιλοσοφίας

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά **ΠΠ**
μαθήματα

Οδηγός μελέτης:

Σύντομες πληροφορίες για σημαντικούς όρους και για φιλοσοφικές θέσεις και απόψεις εντός πλαισίου αυτής της μορφής.

Βασικά ερωτήματα που συνήθως θέτει ο ίδιος ο Πλωτίνος.

Συμπεράσματα

⇒ Σχολιασμός που αφορά το κείμενο της πραγματείας και παρεμβάλλεται ή ακολουθεί την ανάγνωση του χωρίου.

Κομβικά σημεία της φιλοσοφίας του Πλωτίνου.

«...δεν συνιστά μία νόηση ή ζωή που πάει από το ένα πράγμα στο άλλο, αλλά παραμένει το ίδιο και πάντα δίχως έκταση...»: μεταφρασμένο κείμενο πραγματείας του Πλωτίνου.

«...οὐδέποτε ἄλλο καὶ οὐκ ἐξ ἄλλου...»: αρχαίο κείμενο πραγματείας ή διαλόγου.

III 7 3. 33-34: στυλ αρίθμησης των πραγματειών του Πλωτίνου.

Διευκρινίσεις, σημεία στα οποία θα πρέπει να επιστήσετε την προσοχή σας, αναφορά σε επεξηγήσεις που θα ακολουθήσουν και υπενθύμιση σημαντικών σημείων.

Δύο στυλ γραμματοσειρών που υπογραμμίζουν σημαντικά σημεία:

- (α) «Οι προϋποθέσεις της αλήθειας είναι μέσα από την ορθή σύνδεση των εννοιών μεταξύ τους...».
- (β) «**Για την αρχή του κόσμου, γι' αυτό που εξηγεί την ένότητα, την ενιαία δομή του κόσμου,...**».

Σημαντική ορολογία -κυρίως λέξεις-κλειδιά- που χρησιμοποιείται από τον Πλωτίνου και άλλοι όροι της αρχαιοελληνικής φιλοσοφίας, ονόματα φιλοσόφων, όπως και κείμενα της αρχαίας ελληνικής γράφονται στην αυθεντική τους κλίση με πολυτονικό σύστημα.

Για παράδειγμα, η επιστροφή ως όρος που χρησιμοποιείται για τη μελέτη των πραγματειών του Πλωτίνου γράφεται ως *ἐπιστροφή*.

Τίτλος 4: Αιωνιότητα II

III 7 [45] 3.

«Τι θα ήταν λοιπόν αυτό, χάρη στο οποίο αποκαλούμε "αίωvιο" ολόκληρο τον Έκει κόσμο και λέμε ότι είναι παντοτινός, και τί είναι η παντοτινότητα;».

Το 3^ο κεφάλαιο της πραγματείας **Περί αιώvος και χρόνου** ξεκινά με αυτό το ερώτημα το οποίο δε θα απαντηθεί εδώ, αλλά αργότερα, για τη σχέση αιωνιότητας και παντοτινότητας. Έχουμε ήδη δει πως η παντοτινότητα είναι η **αίδιότης** ή ένας τρόπος για να την αποδώσουμε.

Ο Πλωτίνος δεν το απαντά το παραπάνω ερώτημα και επικεντρώνεται από τον στίχο 3 και μετά στο ερώτημα τι είναι η αίδιότης.

1^η απάντηση:

Η αίδιότης είναι ένα είδος νόησης που συνιστά ένότητα η οποία είναι η συνισταμένη μιας πολλαπλότητας νοητών.

Άρα, σε αυτήν την περίπτωση προτείνει μία ταύτιση, την ταύτιση της αίδιότητας με τον Νοῦ.

Ο Πλωτίνος λέει:

«Μήπως πρέπει να την θεωρήσουμε ως μία νόηση που από πολλά συντίθεται σε κάτι ενιαίο;».

«...ἐν τι δεῖ, ἀλλὰ ἐκ πολλῶν συνηθροισμένην τινὰ νόησιν;...»

κάποιο που είναι ένα πράγμα που συντίθεται από πολλά

2^η απάντηση:

«Μάλλον ως μία φύση, η οποία είτε ακολουθεί τα Έκει, είτε συνυπάρχει με αυτά, είτε διαφαίνεται μέσα τους και είναι εκείνη όλα τούτα, ενιαία μεν, αλλά που έχει πολλές δυνατότητες και είναι πολλά».

Η 2^η πιθανότητα είναι αυτή που προκρίνει ο Πλωτίνος.

Ο Πλωτίνος προκρίνει αυτήν την πιθανότητα γιατί την εισάγει με το διαζευκτικό ή με το οποίο συνήθως εισάγει τη δική του θέση. Το διαζευκτικό ή αποδίδεται ως: *μήπως καλύτερα θα 'πρεπε να πούμε αυτό.*

Αυτή είναι μία πολύ πυκνή πρόταση, αλλά και ελλειπτική κατά τον τρόπο του Πλωτίνου. Το πρώτο πράγμα που μας λέει είναι ότι είναι *φύσις*.

Η αἰδιότης είναι μία φύσις που σημαίνει πως δεν είναι μόνο ιδιότητα του πράγματος, αλλά είναι κάτι που προσιδιάζει στην οὐσία, κάτι που είναι κοντότερα στην οὐσία. Η αἰδιότης είναι η φύση του πράγματος.

αἰδιον αἰδιότης
φύσις – νοητά

Αυτή τη φύση μπορούμε να την καταλάβουμε σε σχέση με τα νοητά, δηλαδή σχετίζεται με τα νοητά και αυτό γίνεται με τρεις τρόπους:

αἰδιον αἰδιότης
φύσις – νοητά

- α. είτε τα "ακολουθεί",
- β. είτε "συνυπάρχει" με αυτά,
- γ. είτε "διαφαιίνεται" μέσα τους

■ Εδώ βρίσκουμε αυτές τις τρεις δυνατότητες σχέσης γενικώς της έννοιας *αἰωνιότητα* με τα νοητά που έχουμε βρει στο κεφάλαιο 2.

Αυτό δε μάς το έχει εξηγήσει στο 2^ο κεφάλαιο.

Εκεί είχε πει εν παρόδω, χωρίς εξήγηση, πως υπάρχουν τρεις τρόποι για να καταλάβουμε την κατηγορηση, δηλαδή το γεγονός ότι αποδίδουμε κάτι σε κάτι άλλο, μία ιδιότητα σε ένα πράγμα, ένα κατηγορημα, ένα κατηγορούμενο σε ένα υποκείμενο.

■ Ας πούμε, λέει ο Πλωτῖνος, όταν λέμε πως τα περιεχόμενα του νοητοῦ κόσμου είναι αἰώνια, τι εννοούμε; Το εννοούμε ως εξής σ' αυτήν την απόδοση:

III 7 [45] 2. 14-15

ως κάτι που αφορά εκείνη τη φύση:

περί εκείνην

ως κάτι που ενυπάρχει σε εκείνη τη φύση:

ἐν εκείνην

ως κάτι που είναι παρόν σε εκείνη τη φύση:

παρεῖναι εκείνην

- Στο 3^ο κεφάλαιο, στις αράδες 4-5 (**III 7 [45] 3. 4-5**) βρίσκουμε αυτούς τους τρεις τρόπους που αντιστοιχούν σ' αυτό που έχει πει στο 2^ο κεφάλαιο. Η παράθεση αυτών των τριών τρόπων ταυτόχρονα είναι μία προσπάθεια του Πλωτίνου να μην παρουσιάσει την αιωνιότητα, στην προκειμένη περίπτωση την αϊδιότητα, ως απλή ιδιότητα που κατηγορείται, που αποδίδεται στα νοητά, **αλλά να την παρουσιάσει ως μία ιδιότητα που είναι σύμφυτη και αυτό μπορεί να εννοηθεί με τρεις τρόπους:**

ως κάτι που <u>αφορά</u> εκείνη τη φύση	περί εκείνην	ἐπακολουθοῦσα
ως κάτι που <u>ενυπάρχει</u> σε εκείνη τη φύση	ἐν εκείνην	συνούσα
ως κάτι που <u>είναι παρόν</u> σε εκείνη τη φύση	παρεῖναι εκείνην	ἐνορωμένη

Το χαρακτηριστικό της αιωνιότητας ή της αϊδιότητας είναι κάτι που ακολουθεί τα νοητά, όπου βρίσκεται αυτή, βρίσκονται και αυτά: **είναι κάτι που συνιστά καταστατική, θεμελιώδη ιδιότητα των νοητών**, δηλαδή ουσία τους.

Με αυτήν την έννοια είναι μέσα τους, δεν μπορούμε να αφαιρέσουμε αυτήν την ιδιότητα από τα νοητά χωρίς να αφαιρέσουμε την ίδια την ύποστασή τους και, τρίτον, είναι παρούσα σ' αυτά όταν σκεφτούμε τα νοητά. Σκεφτόμαστε ταυτόχρονα και την αιωνιότητα ως αυτό που χαρακτηρίζει τα νοητά θεμελιωδώς.

- Αυτοί, λοιπόν, είναι τρόποι ενύπαρξης μίας ιδιότητος σε ένα πράγμα, ενός κατηγορήματος σε ένα υποκείμενο. Αλλά εδώ ο Πλωτίνος δεν τους χρησιμοποιεί ως τρόπους λογικής κατηγορήσεως, ως τρόπους κατοχής της ιδιότητας από ένα πράγμα, αλλά ως τρόπους με τους οποίους μπορούμε να περιγράψουμε τη φύση ενός πράγματος.

- Ο Πλωτίνος λέει ότι αυτή η φύση είναι:

«...ενιαία μεν αλλά που έχει πολλές δυνατότητες και είναι πολλά».

Είναι μία φύση που παρουσιάζεται ταυτόχρονα ως μία και πολλαπλή. Στην εισαγωγή του μαθήματος είχα αναφέρει ότι αυτό είναι ο χαρακτηριστικό του Νοῦ.

Ο Νοῦς είναι ταυτόχρονα ένας και πολλαπλός -τώρα θα προσπαθήσουμε να το καταλάβουμε αυτό καλύτερα.

Αμέσως μετά, δηλαδή από την αράδα 7 και παρακάτω στο 3^ο κεφάλαιο ο Πλωτίνος θα προχωρήσει σε μία παρά πολύ περιεκτική παρουσίαση της οργανικής ένότητας του νοητού κόσμου ως μίας δομής που συγκροτείται από τα **πέντε μέγιστα γένη** του *Σοφιστή* που είδαμε στο προηγούμενο μάθημα (*Διάλεξη 3*).

- Αλλά πριν πάμε σ' αυτό, για να το καταλάβουμε, καλό θα ήταν να ξεκαθαρίσουμε τι εννοεί ο Πλωτίνος γι' αυτήν την **ένότητα** και την **πολλαπλότητα** που είναι ο Νοῦς.

Για να το κάνουμε αυτό, θα σάς μιλήσω και για άλλες πραγματείες, για πραγματείες που μιλάνε ειδικά για τον Νοῦ.

Η πραγματεία *Περί αιώνας και χρόνου* προϋποθέτει αυτά που ο Πλωτίνος έχει αναφέρει και σε άλλες πραγματείες στις οποίες έχει ξεκαθαρίσει τη φύση του Νοῦ.

☀ Θα γίνει αναφορά κατά σειρά σε τέσσερις πραγματείες:

V 5

V 9

VI 2

VI 7

Χωρίς να ακολουθηθεί η χρονολογική τους σειρά, οι πραγματείες θα χρησιμοποιηθούν θεματικά.

☀ Να θυμηθούμε ότι ο Πλωτίνος εισάγει μια καινούργια θεώρηση για τον Νοῦ.

Ο Νοῦς νοεῖ τα νοητά που είναι εσωτερικά σ' αυτόν και ο νοητός κόσμος είναι από τη μια το σύνολο των νοητῶν, από την άλλη τα περιεχόμενα του ίδιου του Νοῦ ο οποίος τα νοεῖ νοώντας τον ἑαυτό του.

Είναι μία καινούργια θεώρηση για τον νοητό κόσμο που εισάγεται από τον Πλωτῖνο, παρόλο που στοιχεία της υπάρχουν και σε προηγούμενες φιλοσοφικές θεωρήσεις.

☀ Ένα στοιχείο αυτής της θεώρησης είναι η κατανόηση αυτής της νόησης, της θεϊκής νόησης ως αὐτονόησης. Αυτό είναι κάτι που ο Πλωτῖνος το βρίσκει στον Ἀριστοτέλη, συγκεκριμένα στο *Μετά τα Φυσικά*, Α 1072b19-30 όπου ο Ἀριστοτέλης ορίζει τον Θεό ως καθαρὴ ἐνέργεια που συνίσταται στην ἐνέργεια της νόησης, για την ακρίβεια, της αὐτονόησης.

☀ Ο θεός είναι ἕνας Νοῦς, είναι καθαρὴ ἐνέργεια και ἡ καθαρότερη ἐνέργεια που μπορούμε να σκεφτούμε είναι ἡ ἐνέργεια της νόησης.

Ἡ ἐνέργεια της νόησης είναι μία ἐνέργεια ἐντελῶς ἀσώματη που δεν ἐξαρτάται ἀπὸ οτιδήποτε υλικό. Ἀυτὴ ἡ ἐνέργεια που είναι ὁ θεϊκὸς Νοῦς δεν μπορεί παρά να ἔχει ὡς ἀντικείμενό της τὸ υψηλότερο δυνατό ἀντικείμενο και τὸ υψηλότερο δυνατό ἀντικείμενο δεν μπορεί παρά να είναι ὁ ἴδιος ὁ θεός.

➡ Ἀρα ὁ θεϊκὸς Νοῦς νοεῖ τὸν ἑαυτό του. Ἀυτὸς είναι ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖο ὁ Ἀριστοτέλης παρουσιάζει τὸν θεό, τὸ πρῶτον κινῶν ἀκίνητο που τὸ ονομάζει θεό ὡς νόηση που νοεῖ τὸν ἑαυτό της.

☀ Ὑπάρχει ἕνας ἀκόμα λόγος για τὸν ὁποῖο παρουσιάζεται ὁ θεός ὡς νόηση που νοεῖ τὸν ἑαυτό της. Σε κάθε ἄλλη περίπτωση, ἀν, δηλαδή, ἡ θεϊκὴ νόηση σκεφτόταν οτιδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν ἑαυτό της, τότε ἡ ἐνεργοποίησή της θα ἦταν ἐξαρτημένη ἀπὸ ἕνα ἀντικείμενο ἐξωτερικό πρὸς αὐτήν.

Και ἀρα ἡ ἐνεργοποίηση της θεϊκῆς αὐτῆς νόησης θα ἐξαρτιόταν ἀπὸ τὴν παρουσία τὸν ἀντικειμένου. Ἀυτό μπορεί να ἰσχύει για τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ δεν μπορεί να ἰσχύει για τὸν θεό.

Η θέση του Αριστοτέλη για το πώς αντιλαμβανόμαστε εν συντομία

✿ Έχουμε την αντιληπτική ικανότητα η οποία ενεργοποιείται από την παρουσία ενός εξωτερικού αντικειμένου. Έτσι, εάν δεν υπάρχει εξωτερικό αντικείμενο, δεν μπορεί να ενεργοποιηθεί η αντιληπτική μου ικανότητα. Άρα, η αντιληπτική μου ικανότητα είναι δυνάμει και η παρουσία του εξωτερικού αντικειμένου την ενεργοποιεί και την θέτει σε λειτουργία.

Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο λειτουργεί και η νόησή μου, εάν υπάρχει ένα αντικείμενο, την ενεργοποιεί. Χρειάζεται, λοιπόν, πάντα αυτή η συνέργια του αντικειμένου και του υποκειμένου για να ενεργοποιηθεί η ιδιότητα είτε αυτή είναι η αισθητηριακή είτε αυτή είναι η νοητική.

✿ Όσον αφορά τη νόηση του θεού, εάν θεωρούσαμε πως υπάρχει ένα εξωτερικά αντικείμενο που ενεργοποιεί τη θεϊκή νόηση, τότε η θεϊκή νόηση θα ήταν εξαρτημένη από αυτό το αντικείμενο. Εάν το αντικείμενο δεν υπήρχε, δε θα είχε ενεργοποιηθεί και η νόηση. Χρειάζεται, λοιπόν, ένα αντικείμενο που είναι πάντα ενεργοποιημένο και το μόνο αντικείμενο που είναι πάντα ενεργοποιημένο είναι ο ίδιος ο Θεός ή ο ίδιος ο Νοῦς -εάν θεωρήσουμε εδώ ότι ο Αριστοτέλης μιλάει για τον Νοῦ.

➡ Δεν μπορεί παρά το αντικείμενο της νόησης να είναι ο εαυτός του ή του Θεού ή του Νοῦ.

✿ Ο Πλωτίνος χρησιμοποιεί αυτήν την κατανόηση της θεϊκής νόησης, μίας νόησης που είναι πάντα ενεργοποιημένη, της νόησης που νοεῖ τον εαυτό της κατά τον Αριστοτέλη.

Αλλά, ο Πλωτίνος εισάγει μέσα σ' αυτήν τη σκέψη του Αριστοτέλη κάτι που δεν υπάρχει στον ίδιο τον Αριστοτέλη.

Αυτή η νόηση που νοεῖ τον εαυτό της, νοεῖ τον εαυτό της ως νοητό κόσμο.

✿ Αυτό δεν υπάρχει στον Αριστοτέλη, γιατί στον Αριστοτέλη δεν υπάρχει νοητός κόσμος, δεν υπάρχει κόσμος των Ἰδεῶν. Στον Αριστοτέλη, υπάρχουν τα καθόλου, ενυπάρχουν μέσα στα καθέκαστα και τα γνωρίζουμε δια αφαιρέσεως.

Ο Πλωτίνος κατανοεῖ τον Νοῦ ως τον νοητό κόσμο ως το σύνολο, δηλαδή, των Ἰδεῶν και όταν λέει ότι ο Νοῦς είναι αὐτονόηση, όταν λέει ότι νοεῖ τον εαυτό του, εννοεῖ ότι νοεῖ τον εαυτό του μέσα από αυτά τα περιεχόμενα.

Τώρα, ποιος είναι λόγος για τον οποίο ο Πλωτίνος προτείνει αυτήν την ταύτιση Νοῦ και νοητῶν και τη συνακόλουθη αὐτονόηση του Νοῦ ως νόηση, ως αὐτονόηση του νοητοῦ κόσμου;

Στην εισαγωγή ανέφερα ότι ως υπόβαθρο αυτής της ταύτισης, Νοῦ και νοητῶν, που την παρουσιάζει ως αναγκαία ο Πλωτῖνος, θεωρώ τη διαμάχη περί τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας. Σ' αυτήν τη διαμάχη που οδηγήθηκε σε αδιέξοδο στην Ελληνιστική σκέψη, το ερώτημα είναι το εξής: ποιο είναι το κριτήριο που μού επιτρέπει να πω ότι αυτό που αντιλαμβάνομαι με τις αισθήσεις είναι ἀληθές ἢ ὄχι; Δεν υπάρχει ένα κριτήριο ικανοποιητικό.

Ο Πλωτῖνος προτείνει ότι ο μόνος τρόπος για να λυθεί αυτό το πρόβλημα της ἔλλειψης κριτηρίου είναι να αρθρῆ ἡ ἐξωτερικότητα που χωρίζει ἐμένα ἀπὸ το ἀντικείμενο. Καὶ ο μόνος τρόπος με τον οποίο μπορῶ να το κάνω αυτό είναι να κάνω το ἀντικείμενο ἐσωτερικό στη νόηση. Αυτό δε γίνεται βέβαια με τα αἰσθητά ἀντικείμενα τα οποία δεν είναι μέσα στο μυαλό μου, ἀλλὰ μπορεί να γίνει με τα νοητά ἀντικείμενα.

Στα νοητά ἀντικείμενα δεν υπάρχει ἀπόσταση ἀνάμεσα στον Νοῦ που τα γνωρίζει καὶ στα ἴδια τα νοητά ἀντικείμενα. Ὄταν σκέφτομαι ἕνα τρίγωνο, δεν υπάρχει ἀπόσταση στη σκέψη μου του τριγώνου με το ἴδιο το τρίγωνο. Ἡ σκέψη μου του τριγώνου ἀντιστοιχεῖ στον ορισμό του.

Αυτό είναι κάτι που το βρίσκουμε καὶ στον Ἀριστοτέλη. Ἡ θέση του Ἀριστοτέλη είναι ὅτι στα ἀνευ ὕλης, το νοητό ἀντικείμενο ταυτίζεται με τη νόηση. Ο Ἀριστοτέλης λέει πως ὅταν βλέπω, για παράδειγμα, μία καρέκλα, ἡ μορφή της καρέκλας εἰσάγεται στο μάτι μου καὶ ἡ ὕλη μένει ἀπ' ἐξῶ -δεν ξέρω ἀπὸ τι υλικό είναι φτιαγμένη ἡ καρέκλα.

Εικόνα 1 Ἡ πρόσληψη τῆς μορφῆς τοῦ ἀντικειμένου στη θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλη.

Ο Ἀριστοτέλης ἰσχυρίζεται ὅτι ὅταν σκέφτομαι ἕνα ἀντικείμενο, τότε το νοητό καὶ ἡ σκέψη μου τοῦ νοητοῦ ταυτίζονται, ἐνῶ στα ἀνευ ὕλης είναι ταυτὸν το πράγμα με τη νόησή του. Για να το καταλάβουμε αυτό, λέμε για παράδειγμα το εξής: ἀν σκεφτῶ το Πυθαγόρειο Θεώρημα, δεν υπάρχει κάτι που να μένει ἐξῶ ἀπὸ τη σκέψη μου. Ἡ σκέψη του Πυθαγορείου Θεωρήματος ταυτίζεται με το Πυθαγόρειο Θεώρημα, δεν υπάρχει κάποια πλευρά του που θα μένει ἀπὸ ἐξῶ ὅπως ἡ ὕλη της καρέκλας.

Ο Πλωτῖνος ἐπίσης χρησιμοποιεῖ καὶ αὐτὴν τὴν παραπάνω θέση για να πει ὅτι ο μόνος τρόπος για να ἔχω πλήρη νόηση ἐνός πράγματος καὶ ἀρα ἀλήθεια, είναι αυτό το πράγμα να το νοήσω ολόκληρο.

Καὶ πότε το νοῶ αυτό το πράγμα ολόκληρο;

Όταν αυτό το πράγμα δεν είναι εξωτερικό προς εμένα, όταν η σκέψη του πράγματος μπορεί να ταυτιστεί με το ίδιο το πράγμα. Ο μόνος τρόπος για να γίνει αυτό, είναι να είναι το πράγμα εσωτερικό στη σκέψη.

Και παρουσιάζει τον Νοῦ ως αυτό που μπορούμε να το καταλάβουμε ως ενέργεια της νόησης εν γένει, ως αυτό που ταυτίζεται με το αντικείμενό του.

Πραγματείες για την αποσαφήνιση της φύσης του Νοῦ (συνέχεια)

Οι πραγματείες έχουν τους εξής τίτλους τους οποίους δεν τους έδινε ο Πλωτίνος, αλλά ο Πορφύριος.

[32] V 5 **Ὅτι οὐκ ἔξω τοῦ Νοῦ τὰ νοητὰ καὶ περὶ τ' ἀγαθοῦ**

Σ' αυτήν την πραγματεία, λοιπόν, ο Πλωτίνος στηρίζει αυτή τη βασική σκέψη ότι δε βρίσκονται έξω από τον Νοῦ τα νοητά.

Το υπόβαθρο όλης αυτής της συζήτησης είναι ο *Τίμαιος*. Στον *Τίμαιο* του Πλάτωνα έχουμε ένα μυθικό πρόσωπο, τον δημιουργό, που θεωρεί τα νοητά είδη για να φτιάξει τον αισθητό κόσμο. Στον Μεσοπλατωνισμό, πριν δηλαδή από τον Πλωτίνο, παγιώνεται κάπως η αντίληψη, η ερμηνεία ότι τι είναι τα είδη;

Τα είδη είναι οι σκέψεις, οι έννοιες στο μυαλό του δημιουργού.

Πώς διαφέρει αυτή η θέση από τη θέση του Πλωτίνου;

Η θέση αυτή διαφέρει στο ότι τα νοητά δεν είναι έννοιες στο μυαλό του δημιουργού, είναι ιδέες οι οποίες έχουν αντικειμενική ύπόσταση και ο Νοῦς είναι μία ενέργεια που τις νοεί, δεν είναι σκέψεις δικές του. Οι σκέψεις στο μυαλό του θεού είναι κάτι όπως αυτό που συναντάμε αργότερα στον Leibniz, ότι ο Θεός φτιάχνει τον **Καλύτερο Δυνατό Κόσμο**, ότι είναι ο τρόπος που επιλέγει να κατασκευάσει τον κόσμο.

Ο Πλωτίνος δεν κατανοεί μέσα από μία τέτοια προσωποποίηση τον Νοῦ που είναι η ερμηνεία του δημιουργού του *Τιμαίου*, δε θεωρεί ότι υπάρχει βούληση στον Νοῦ, προαίρεση, σκέψη με αυτήν την έννοια την προσωπική.

Γιατί πρέπει τα νοητά να μην βρίσκονται έξω από τον Νοῦ;

Ο Πλωτίνος λέει στο 1^ο κεφάλαιο αυτής της πραγματείας (**V 5 [32] 1.**) ότι ο Νοῦς δε γνωρίζει μέσω απόδειξης αλλά μέσω προφάνειας. Αυτό σημαίνει ότι η νόηση του Νοῦ είναι άμεση, δε χρειάζεται απόδειξη, δε χρειάζεται συλλογισμό, δε χρειάζεται να κάνει την προσπάθεια να συνδέσει μεταξύ τους τα είδη.

Η γνώση των νοητῶν από τον ίδιο τον Νοῦ είναι εναργή. Και η εναργεία αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι ο Νοῦς δε χρειάζεται να κάνει κρίσεις, δε χρειάζεται να πει το α είναι β, το γ δεν είναι δ και όλα αυτά μαζί να τα συνενώσει σε ένα είδος συλλογισμού.

Αυτό δείχνει κατά τον Πλωτῖνο την ἐσωτερικότητα των νοητῶν προς τον Νοῦ. Για να αποδείξει αυτήν την ἐσωτερικότητα, ο Πλωτῖνος χρησιμοποιεί την κλασική μέθοδο που βρίσκουμε στα πλωτινικά κείμενα, αλλά και γενικά στην αρχαία φιλοσοφία τη **μέθοδο τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς**, το ότι, δηλαδή, εἰάν δεν υποθέσουμε αυτήν την ἐσωτερικότητα των νοητῶν στον Νοῦ, τότε θα καταλήξουμε σε ἄτοπο.

Εἰάν θεωρήσουμε ότι τα νοητά είναι ἐξωτερικά και ὄχι ἐσωτερικά στον Νοῦ, τότε θα ἔχουμε τις ἐξῆς συνέπειες:

Υπόθεση: τα νοητά
είναι ἐξωτερικά
προς τον Νοῦ

1. ἐνδέχεται να μην τα γνωρίσει ποτέ – ὄχι ὅλα
2. περιστασιακή κατοχή των νοητῶν
3. θα τα γνωρίσει ὡς παραστάσεις (κριτήριο τῆς ἀληθείας)
4. ἔλλειψη βεβαιότητας
5. πῶς θα γνωρίζεις με βεβαιότητα ὅτι κάτι είναι καλόν, ὠραῖον, δίκαιον;
6. για να γνωρίσει τα νοητά, πρέπει να κάνει, να σχηματίσει κρίσεις γι' αυτά

Αυτό σημαίνει ὅτι θα κατανοήσουμε τη σχέση νοητῶν-Νοῦ σα να είναι ἡ σκέψη της αισθητηριακῆς ικανότητας με τα αἰσθητά. Τι θα συμβεῖ σ' αυτήν την περίπτωση:

1. ἐνδέχεται να μην τα γνωρίσει ποτέ - ὄχι ὅλα:

Ἐνδεχομένως να μην τα γνωρίσει ποτέ και πάντως ὄχι ὅλα. Πράγμα που ἰσχύει για την αισθητηριακή ικανότητα, καθὼς δεν μπορῶ να γνωρίσω ποτέ ὅλα τα δυνατά αἰσθητά, ἀλλὰ ἀκόμα και αν θα μποροῦσα να τα γνωρίσω, δεν ἔχω τρόπο, δεν ἔχω κάποιο κριτήριο για να πῶ πῶς ὄντως γνωρίζω ὅλα τα αἰσθητά.

2. περιστασιακή κατοχή των νοητῶν:

Δε θα τα κατέχει διαρκῶς, παρά μόνο περιστασιακά. Δε θα είναι τα νοητά διαρκῶς παρόντα στον Νοῦ. Ὅπως συμβαίνει και στην αισθητηριακή ἀντίληψη, ἔχω μνήμη και τα πράγματα που ἔχω γνωρίσει τα θυμάμαι, ἀλλὰ κάθε φορά ενεργοποιεῖται ἕνα συγκεκριμένο πράγμα ἐπειδὴ ἐπικεντρῶνομαι σ' αυτό, μετὰ ἐπικεντρῶνομαι σε κάτι ἄλλο.

3. θα τα γνωρίζει ὡς παραστάσεις (κριτήριο τῆς ἀληθείας):

Δηλαδή, δε θα τα γνωρίζει ὡς οὐσίες και αυτό είναι το βασικό πρόβλημα τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας. Το πρόβλημα που θέτει ἡ γνώση του ἐξωτερικοῦ κόσμου είναι ἀκριβῶς το ἐρώτημα εἰάν και κατὰ πόσο ἡ παράσταση που ἔχουμε του ἀντικειμένου ταυτίζεται με το ἴδιο το ἀντικείμενο.

4. ἔλλειψη βεβαιότητας: Πῶς θα ἔχει τη βεβαιότητα ὅτι τα γνώρισε;

5. πῶς θα γνωρίζεις με βεβαιότητα ὅτι κάτι είναι καλόν, ὠραῖον, δίκαιον;

Και η πρόταση 4 και η πρόταση 5 είναι συνέπειες της πρότασης 3. Εάν γνωρίζω κάτι ως παράσταση, αμέσως τίθεται το ζήτημα της σχέσης της παράστασης με το ίδιο το αντικείμενο. Εάν έχω μία παράσταση στο μυαλό μου, δεν είμαι ποτέ βέβαιος πως η παράσταση αυτή αντιστοιχεί στο αντικείμενο ή όχι.

Οπότε, έχω αυτήν την έλλειψη βεβαιότητας (4) και μετά δεν είμαι βέβαιος ότι όταν αποδίδω αυτό το οποίο έχω γνωρίσει ως καλόν, ως ωραϊόν, ως δίκαιον σε κάτι, γνωρίζω πράγματι τι είναι το ωραϊόν, το καλόν, το δίκαιον και μπορώ άληθώς να το αποδώσω σε κάτι άλλο.

Ούτε ξέρω πλήρως εάν έχω ορθά γνωρίσει το περιεχόμενο τού τι είναι ωραϊόν, καλόν και δίκαιον ούτε ξέρω εάν το αποδίδω ορθά αυτό το ωραϊόν, το καλόν και το δίκαιον σε κάτι που μου φαίνεται ως ωραϊόν, καλόν και δίκαιον.

Προσοχή:

Αυτό δε σημαίνει ότι τα πράγματα δεν είναι ούσιες, δεν είναι πραγματικά, αλλά ότι εγώ όταν τα γνωρίζω, δεν έχω τη βεβαιότητα ότι τα γνωρίζω ως ούσιες.

6. για να γνωρίσει τα νοητά, πρέπει να κάνει/ να σχηματίσει κρίσεις γι' αυτά

Εάν ξεκινήσουμε από την υπόθεση ότι τα νοητά είναι εξωτερικά στον Νοῦ.

Αυτό θα το χρησιμοποιήσουμε αργότερα για να καταλάβουμε το πώς ο Πλωτίνος κατανοεί την ψυχή.

Δηλαδή, θα πρέπει να πει το α δεν είναι β, το χ δεν είναι ψ, κ.λ.π. Όμως οι κρίσεις, η σύνδεση δύο ή παραπάνω εννοιών, η απόδοση ενός κατηγορουμένου σε ένα υποκείμενο γίνεται βάσει κανόνων και εννοιών: μπορώ να κάνω μία άληθή ή μία ψευδή κρίση.

Η βασική μορφή της κρίσης είναι η κατηγορήση, το ότι αποδίδω μία ιδιότητα σε ένα πράγμα ή ότι αποδίδω, υπάγω μία έννοια σε μία άλλη έννοια.

Όταν τα αντικείμενα είναι εξωτερικά προς τον Νοῦ και οι κανόνες που διέπουν ή που εξηγούν τη σχέση των αντικειμένων μεταξύ τους είναι και αυτοί εξωτερικοί προς τον Νοῦ, μου δίδονται απέξω. Αν πάρουμε την περίπτωση της αισθητηριακής αντίληψης, γνωρίζω πράγματα που μου δίδονται απέξω, μαθαίνω σιγά-σιγά να τα συνδέω, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται αυτά ορθώς ή μη ορθώς μου δίνεται και αυτός απέξω.

Άρα, δεν είναι μόνο τα ίδια τα αντικείμενα που είναι εξωτερικά προς εμένα, αλλά και ο τρόπος που συνδέονται μεταξύ τους είναι εξωτερικός σε μένα.

✿ Άρα, η πρόταση 6 είναι εξήγηση της πρότασης 3. Όταν μου δίνεται κάτι ως παράσταση, δεν είναι απλώς ότι το αντικείμενο μου δίνεται απέξω, είναι ο τρόπος με τον οποίο μπορώ να κατανοήσω αυτό το αντικείμενο, ο τρόπος με τον οποίο μπορώ να κατανοήσω πώς συνδέονται οι ιδιότητες του αντικειμένου μεταξύ τους ή πώς συνδέεται αυτό το αντικείμενο με άλλα αντικείμενα, και αυτός μου δίνεται απέξω.

➡ Οπότε, ούτε διαθέτω τα αντικείμενα της γνώσης μου ούτε τους κανόνες με τους οποίους αυτά τα αντικείμενα συνδέονται.

✿ Άρα, τι μάς λέει αυτός ο κατάλογος των συνεπειών της υπόθεσης ότι τα νοητά είναι έξω από τον Νοῦ;

Μάς λέει το αντίθετο από ό,τι θέλει να υποστηρίξει ο Πλωτίνος: μάς λέει ότι αυτή η έξωτερικότητα του Νοῦ προς τα νοητά θα έχει ως αποτέλεσμα ο Νοῦς να μην έχει ποτέ πρόσβαση στην ἀλήθεια ή να μην έχει ποτέ πρόσβαση με άμεσο τρόπο στην ἀλήθεια. Ο Νοῦς δε θα έχει ποτέ πλήρη βεβαιότητα ότι αυτό που νοεί το νοεί ἀληθῶς.

Η έξωτερικότητα του αντικειμένου της γνώσης ως προς το υποκείμενο της γνώσης συνεπάγεται, κατά τον Πλωτῖνο, ότι δεν ἔχω πρόσβαση στην οὐσία του αντικειμένου αλλά στην παράστασή του. Αυτό έχει ως συνέπεια ότι τίθεται εν αμφιβόλω η πρόσβασή μου στην ἀλήθεια.

✿ Εάν ξεκινούσα από τη θέση ότι τα νοητά είναι εξωτερικά προς τον Νοῦ, όπως συμβαίνει με τα αίσθητά που είναι εξωτερικά προς την αισθητηριακή αντίληψη, τότε ο Νοῦς δε θα γνώριζε την οὐσία των νοητῶν αλλά μόνο τις παραστάσεις.

Αυτό δε σημαίνει πως κατ' ἀνάγκην γνωρίζω μόνο τις παραστάσεις των πραγμάτων, σημαίνει ὅμως ότι δεν ἔχω άμεση πρόσβαση στην οὐσία. Σημαίνει ότι πρέπει να πάω από την παράσταση στην οὐσία, ότι πρέπει κάπως να συναγάγω την οὐσία του πράγματος από την παράστασή του, ότι βλέπω ένα πράγμα που είναι χ και μετά θα πρέπει να ανιχνεύσω με διάφορους τρόπους αυτό το χ για να δώ πώς θα πάω από την παράστασή του στην οὐσία του.

➡ Άρα, ο Νοῦς για να γνωρίσει τα νοητά, θα πρέπει να κάνει κρίσεις γι' αυτά όπως η αντίληψη, δηλαδή να πει ότι αυτό φαίνεται να είναι έτσι, αλλά στην πραγματικότητα αυτό δεν ισχύει.

✿ Ας δούμε ένα πρόβλημα που μάς θέτει η αντίληψη, ένα παράδειγμα γνωστό από την *Πολιτεία*: παίρνουμε ένα ποτήρι νερό, βάζουμε μέσα ένα ξυλάκι και το ξυλάκι μάς φαίνεται σπασμένο, το βγάζουμε και δεν είναι σπασμένο, το ξαναβάζουμε και φαίνεται και πάλι σπασμένο. Το μετράμε για να δούμε εάν έχει αλλάξει το μήκος του, δεν έχει αλλάξει.

Εικόνα 2 Το "σπασμένο" καλαμάκι

➡ Άρα, συνάγουμε ότι παρόλο που φαίνεται σπασμένο, δεν είναι σπασμένο. Αυτό είναι ένα πρόβλημα που μάς δημιουργεί η αισθητηριακή αντίληψη και που είναι μία έντονη εικόνα του γεγονότος ότι θα πρέπει να πάμε από την παράσταση στην οὐσία.

Δε βλέπουμε, λοιπόν, κατευθείαν το πράγμα, αλλά βλέπουμε πρώτα μία παράσταση, στην προκειμένη περίπτωση μία παράσταση που αλλοιώνει το πράγμα –δεν είναι όλες οι παραστάσεις τέτοιες.

Όταν βλέπω ένα **κόκκινο** μήλο, βλέπω ένα **κόκκινο** μήλο, δεν αλλοιώνεται η παράσταση του πράγματος. Αλλά, παρόλα αυτά, δεν είμαι ποτέ βέβαιος ότι φθάνω στην ουσία του πράγματος. Έχω μία παράσταση και μετά πρέπει να αναλύσω αυτήν την παράσταση για να δω πού με οδηγεί.

Για να το κάνω αυτό, πρέπει να κάνω κρίσεις του τύπου που ειπώθηκε πριν:

- αυτό είναι έτσι, • αυτό συνδέεται με εκείνο, αλλά δε συνδέεται με το
- αυτό δεν είναι έτσι, άλλο, κ.λπ.

✿ Για να κάνω κρίσεις οι οποίες να είναι ορθές, να είναι αληθείς, χρειάζομαι κανόνες. Αυτούς τους κανόνες δεν τους διαθέτω με άμεσο τρόπο αλλά τους συνάγω σιγά-σιγά μέσα από την εμπειρία μου. Και πάλι όταν αποκτώ αυτούς τους κανόνες αληθείας δεν είμαι πλήρως βέβαιος ότι ισχύουν αυτοί και όχι κάποιοι άλλοι.

➔ Άρα, καταλήγει ο Πλωτίνος: εάν υποθέσω την έξωτερικότητα των νοητῶν ως προς τον Νοῦ, τότε δε θα έχω απόλυτο κριτήριο αληθείας.

✿ Ο Πλωτίνος θα μπορούσε να πει, εάν ήταν σκεπτικός, ότι πράγματι δεν υπάρχει κριτήριο αληθείας, σταματάμε εδώ. Ο ίδιος όμως θέλει να υπάρχει κριτήριο αληθείας.

Για τον Πλωτίνιο, εάν υπάρχει τόπος της αληθείας, εάν υπάρχει μία βάση, εάν υπάρχει αλήθεια εν γένει και εάν υπάρχει ένα πράγμα που επάνω στο οποίο μπορούμε να πατήσουμε, η μόνη δυνατότητα που έχουμε είναι να υποθέσουμε ότι η σχέση που διέπει τη νόηση με το αντικείμενό της είναι σχέση εσωτερικότητας. Αλλιώς δεν έχουμε γνώση.

✿ Θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν υπάρχει αλήθεια, ο Πλωτίνος όμως δεν είναι σκεπτικός, είναι πλατωνικός, δηλαδή θεωρεί ότι υπάρχει η αλήθεια, θέλει να υπάρχει η αλήθεια. Και έχουμε και έναν λόγο για να πιστεύουμε ότι υπάρχει αλήθεια, αυτός ο λόγος είναι η ύπαρξη των μαθηματικών, η γεωμετρία. Υπάρχει μία επιστήμη που έχει αλήθεια και αυτή είναι τα μαθηματικά.

Από τη στιγμή που υπάρχει αλήθεια στα μαθηματικά, γιατί να μην πούμε ότι υπάρχει αλήθεια εν γένει;

➔ Άρα, η υπόθεση μας οδήγησε σε άτοπο. Για να έχουμε αλήθεια, πρέπει να πούμε πως το αντικείμενο της γνώσης είναι εσωτερικό του Νοῦ.

✿ Εάν δεν υπάρχει αλήθεια στον Νοῦ που είναι το κατεξοχήν ασώματο πράγμα, αυτό το οποίο δεν υπόκειται σε κανενός είδους δέσμευση από αυτές που προκαλεί η υλικότητα, η σωματικότητα των πραγμάτων, τότε δε θα υπάρχει αλήθεια πουθενά.

Έχουμε το δίλημμα ή δεν υπάρχει αλήθεια πουθενά ή υπάρχει κάπου. Εάν υπάρχει κάπου και εμείς που είμαστε, όπως λέει ο Πλωτίνος, πλατωνικοί, θεωρούμε ότι υπάρχει αλήθεια. Τότε, αυτή η αλήθεια δεν μπορεί παρά να στηρίζεται στην σχέση που έχει ο Νοῦς με το αντικείμενό του και αυτό το αντικείμενο είναι εσωτερικό στον Νοῦ.

- ❖ Δεν έχουμε ακόμα φθάσει στο να πούμε τι είναι ο νοητός κόσμος. Είπαμε ότι το κριτήριο της αληθείας είναι η έσωτερικότητα του νοητού είδους στον Νοῦ. Αυτή η ενέργεια που νοεί τα νοητά, τα νοεί ως εσωτερικά στην ίδια, δεν έχουν σχέση εξωτερικότητας.

Αλλά τότε τι είναι ο νοητός κόσμος;

Εάν σκεφτούμε ότι τα νοητά είναι χωριστά, λέει ο Πλωτῖνος, μεταξύ τους, ότι έχουμε ως πούμε το νοητό δίκαιον, το ώραϊον, το ἀγαθόν, εάν πρόκειται για μία απλή συνύπαρξη, για ένα σύνολο πραγμάτων, τότε θα εμφανιζόταν το πρόβλημα της δυνατότητας της σύνδεσης των νοητῶν μεταξύ τους.

- ❖ Ο Πλωτῖνος έχει μία εικόνα κάπως αστεία, έχει τον Νοῦ που τρέχει πίσω από τα νοητά για να τα γνωρίσει, και βλέπει εδῶ το δίκαιο, λίγο πιο κάτω το ἀγαθὸ και δεν ξέρει πῶς να συνδέσει τα πράγματα μεταξύ τους.
- ❖ Δεν πρέπει να θεωρήσουμε ότι αυτές οι οντότητες, οι πλατωνικές Ἰδέες: το δίκαιον, το ἀγαθόν, το ώραϊον, το ὅμοιον, το ἴσιο, το μεγάλο, το μικρό,. κ.λ.π. είναι χωριστές μεταξύ τους, αλλά ότι συνδέονται μεταξύ τους με αναγκαίες σχέσεις.

Και τότε θα πρέπει να καταλάβουμε τον Νοῦ όχι ως ένα σύνολο νοητῶν εἰδῶν ἀλλὰ ως ένα δίκτυο σχέσεων μεταξύ των εἰδῶν.

- ❖ Αυτή η κατανόηση της συστηματικότητας του Νοῦ είναι πολύ πρόωμη στον Πλωτῖνο, την βρίσκουμε σε μία από τις πιο πρόωμες πραγματείες του στον αριθμό:

[5] V 9 *Περὶ νοῦ καὶ τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ ὄντος*

Πρόκειται για μία πρόωμη πραγματεία που ανιχνεύει τη δομή του Νοῦ και τη σχέση του με τα νοητά. Στο κεφάλαιο 6 αυτής της πραγματείας, ο Πλωτῖνος απαντά στο ερώτημα ποιος είναι ο τρόπος που ο Νοῦς κατέχει τα νοητά ὄντα, τα εἶδη.

- ❖ Ὅταν λέμε ότι τα εἶδη είναι εσωτερικά στον Νοῦ, δεν εννοούμε τον Νοῦ ως έναν τόπο και τα εἶδη ως υλικά πράγματα που βρίσκονται μέσα σε έναν τόπο. Εννοούμε ότι ο Νοῦς κατέχει τον ἑαυτό του και είναι ἓνα με αυτά (με τα εἶδη).

Η σχέση του Νοῦ με τα νοητά μπορεί να κατανοηθεί ως σχέση γένους προς εἶδος ἢ ὅλου προς μέρη.

- ❖ Ο Πλωτῖνος δεν καταφάσκει απολύτως αυτήν τη σχέση, είναι παραδείγματα που δίνει, γιατί σε άλλες πραγματείες το εξειδικεύει.

Αλλά, τι εννοούμε σχέση γένους προς εἶδος;

Μπορούμε, για παράδειγμα, να πούμε ότι μέσα στο γένος θηλαστικό βρίσκονται ὅλα τα θηλαστικά εἶδη. Αυτό δεν είναι τόπος, είναι το ότι περιλαμβάνει το γένος θηλαστικό ὅλα τα εἶδη τα οποία ανήκουν στο γένος θηλαστικό.

Δεν είναι εντοπιότητα με την έννοια που τα αντικείμενα τα αισθητά που βρίσκονται σ' αυτόν τον χώρο, βρίσκονται σ' αυτόν τον τόπο.

Και επίσης μπορούμε να σκεφτούμε αυτήν τη σχέση ως ένα όλον που έχει μέρη, όχι όμως μέρη που μπορούν να αποκοπούν από το όλον. Για να καταλάβουμε αυτήν τη σχέση του όλου με τα μέρη, ο Πλωτίνος δίνει το παράδειγμα του σπόρου ή του σπέρματος.

Μέσα στον σπόρο περιλαμβάνονται όλες οι γενετικές πληροφορίες που θα αποτελέσουν το δέντρο που θα βγει από τον σπόρο ή μέσα στο σπέρμα, μέσα στο ωάριο περιλαμβάνονται αυτές οι επιμέρους πληροφορίες που θα δώσουν το όν που θα γεννηθεί από αυτό το σπέρμα, από αυτό τον σπόρο. Είναι πληροφορίες οι οποίες περιλαμβάνονται σ' αυτό το όλον.

Σ' αυτό το όν που είναι ο σπόρος άλλη είναι η άρχή για τον κορμό, δηλαδή η γενετική πληροφορία για τον κορμό, άλλη για τα φύλλα, κ.λ.π. Αλλά, αυτά τα μέρη παρόλο που το καθένα είναι διακριτό από το άλλο –άλλη η άρχή που θα δώσει τον κορμό, άλλη τα φύλλα, άλλη τους καρπούς–, δε χωρίζονται μεταξύ τους πλήρως, αποτελούν μέρη του όλου. Είναι διακριτά, αλλά δεν είναι αποκομμένα.

Όπως και να σκεφτούμε την αρχική πληροφορία μέσα σε ένα κύτταρο, έχουμε διαφορετικές άρχές. Ξέρουμε ότι τα κύτταρα διαφοροποιούνται, άλλα θα φτιάξουν μάτια, άλλα ιστούς, άλλα οστά, κ.λ.π. Αλλά δεν είναι κομμένα το ένα από το άλλο. Αυτό μπορούμε να το καταλάβουμε με βάση την εικόνα αυτήν.

Μία άλλη εικόνα που είναι κλασική στον Πλωτίνιο είναι ο παραλληλισμός με την επιστήμη.

Ο Πλωτίνος λέει ότι η επιστήμη είναι όλον και όχι αποκομμένα κομμάτια που συνθέτουν αυτό το όλον, παρόλο που μπορούμε, κάθε φορά που αναφερόμαστε σε ένα συγκεκριμένο κομμάτι της επιστήμης, να απομονώσουμε αυτό το κομμάτι από τα άλλα. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι η επιστήμη υπάρχει ως επιμέρους κομμάτι.

Πώς μπορούμε να το καταλάβουμε αυτό; Ας φανταστούμε έναν γεωμέτρη που θέλει να μάς διδάξει το Πυθαγόρειο Θεώρημα. Θέλει να το εφαρμόσει σε κάτι, για να το κάνει αυτό, για να σκεφθεί το θεώρημα, για να μάς το διδάξει, για να το χρησιμοποιήσει, **δεν είναι υποχρεωμένος να ανατρέξει στο σύνολο της γεωμετρίας.**

Όμως, η γνώση του Πυθαγορείου Θεωρήματος προϋποθέτει γνώση ολόκληρης της γεωμετρίας –εννοείται να το ξέρω και όχι απλά να το διατυπώνω, να το παπαγαλίσω.

Την παραπάνω εικόνα του Πλωτίνου θα τη χρειαστούμε για να καταλάβουμε τον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος κατανοεί την Ψυχή ως διαφορετική από τον Νοῦ.

Τι είναι η επιστήμη;

Η γεωμετρία, το κατεξοχήν παράδειγμα της επιστήμης για τους αρχαίους, συνιστά ένα πλήρες όλον που περιλαμβάνει τις επιμέρους συνδέσεις, τις επιμέρους προτάσεις της και τις μεταξύ τους διασυνδέσεις. Δηλαδή, κάθε πρόταση της γεωμετρίας, για παράδειγμα το Πυθαγόρειο Θεώρημα, φέρει μέσα της όλες τις προϋποθέσεις της και τα αποτελέσματά της. Για να πω το συγκεκριμένο θεώρημα, προϋποθέτω όλα τα αξιώματα της γεωμετρίας, τους νόμους σύμφωνα με τους οποίους σχετίζονται οι διάφορες προτάσεις της, καθώς και τα θεωρήματα που απορρέουν από αυτές. **Αυτό είναι το παράδειγμα για την οργανικότητα του Νοῦ.**

Ο Νοῦς είναι κάτι σαν γεωμετρία.

Είναι ένα οργανικό δίκτυο που το κάθε σημείο του προϋποθέτει την οργανικότητα του ὅλου, όπως το κάθε θεώρημα της γεωμετρίας προϋποθέτει τα αξιώματα, τις σχέσεις μεταξύ των αξιωμάτων, τον τρόπο με τον οποίο από τα αξιώματα απορρέουν τα θεωρήματα, τον τρόπο με τον οποίο αποδεικνύονται τα θεωρήματα, τον τρόπο με τον οποίο πάμε ενδεχομένως από ένα θεώρημα απλούστερο σε ένα πιο σύνθετο θεώρημα.

Αυτή ακριβώς η δομή της γεωμετρίας είναι ο τρόπος με τον οποίο ο Πλωτῖνος κατανοεί τη δομή του Νοῦ.

Διατυπωμένο κάπως αναχρονιστικά, με ὀρους που βρίσκονται κοντύτερα σε εμάς, με καντιανούς ὀρους, θα μπορούσα να πω ὅτι ἡ διάρθρωση του Νοῦ ἔχει ἀναλυτικὴ, δηλαδή ὅτι κάθε νοητό, για τον Πλωτῖνο, περιλαμβάνει στον ορισμό του τις λογικές συνδέσεις που το καθιστούν μέρος του ὅλου.

Οι λογικές συνδέσεις μεταξύ των εἰδῶν, δηλαδή το πῶς συνδέεται το κάθε νοητό με ἕνα ἄλλο ἢ το εἴναι συνδέεται ἢ δε συνδέεται με ἕνα ἄλλο, περιλαμβάνονται κατὰ τον Πλωτῖνο ἀναλυτικὰ στον ορισμό του κάθε εἴδους.

Γι' αὐτὸν τον λόγο, λέει ο Πλωτῖνος σε μία ἄλλη πραγματεία, τα νοητά ἔχουν κατὰ κάποιον τρόπο διάφανα, μέσα ἀπὸ το κάθε νοητό φαίνονται καὶ ὅλα τα ἄλλα.

Αὐτὸ ἔχει μία εἰκόνα πολὺ περιεργή, ἀλλὰ ἀν σκεφτοῦμε τον τρόπο με τον ὁποῖο σκεφτόμαστε τὴν γεωμετρία, τότε μπορούμε να τὴν καταλάβουμε. Το ἕνα θεώρημα προϋποθέτει ὅλη τὴν γεωμετρία, ἀλλιῶς δε θα ἦταν αὐτὴ τόσο συστηματικὴ επιστήμη.

Ὅποτε, κατὰ κάποιον τρόπο μπορούμε να πούμε ὅτι μέσα στο θεώρημα περιλαμβάνεται ἀναλυτικὰ ὅλη ἡ γεωμετρία.

Εἴναι σκεφτοῦμε τον Νοῦ ὅπως σκεφτόμαστε τὴν γεωμετρία, θα μπορούσαμε να πούμε λίγο τραβηγμένα ὅτι ἡ γεωμετρία σκέφτεται τον ἑαυτὸ της με τὴν ἔννοια ὅτι τὸ κάθε κομμάτι της περιλαμβάνει ὅλη τὴν γεωμετρία, καὶ ἄρα **τι ἔχει ἡ γεωμετρία;**

ἔχει κάτι που συνδέεται με τον ἑαυτὸ του καὶ μόνο, καὶ εμεῖς ἐρχόμαστε ἀπὸ ἔξω για να προσπαθήσουμε να τὴν γνωρίσουμε, ἄρα ἔχει ἕνα νοητὸ ὅλον. Με αὐτὴν τὴν ἔννοια μπορούμε να πούμε κάπως καταχρηστικὰ ὅτι **τι ἔχει ἡ γεωμετρία;** ἔχει αὐτὴ ἡ ἐνέργεια που συνέχει τα διάφορα μέρη που τὴν ἀπαρτίζουν.

Τα μέρη αυτά την απαρτίζουν μέσα από αναγκαίες συνδέσεις: μόλις θέσουμε ένα αξίωμα απορρέει κάποιο άλλο αξίωμα από αυτό, και από κει και πέρα θεωρήματα, κ.λ.π.

Οπότε, **μπορούμε να πούμε ότι η γεωμετρία είναι αυτό το πράγμα που είναι μονίμως στραμμένο προς τον έαυτό του**. Είναι ένα αυτοαναφερόμενο όλον και εμείς ερχόμαστε απέξω και προσπαθούμε να το γνωρίσουμε. Κατ' αυτήν την άποψη θα μπορούσαμε να πούμε ότι η γεωμετρία σκέπτεται τον έαυτό της, επειδή δε βγαίνει από τον έαυτό της για να κάνει κάτι άλλο, είναι απολύτως συνεκτική.

Αυτή η συνεκτικότητα του Νοῦ για τον Πλωτῖνο είναι το κριτήριο της ἀληθείας. Ο λόγος που έχουμε ἀλήθεια στον Νοῦ είναι αυτή η ἀπόλυτη συνεκτικότητα του Νοῦ με τον έαυτό του, η συνεκτικότητα των μερῶν του Νοῦ, το γεγονός, δηλαδή, ότι ο νοητός κόσμος είναι ένα σύστημα από αναγκαίες σχέσεις, ότι μόλις θέσουμε ένα νοητό, από αυτό το νοητό μπορούμε να ξετυλίξουμε, με μεγάλη επιμονή και κάνοντας φιλοσοφία, ὅλη τη δομή του Νοῦ, ὅλα τα περιεχόμενα.

✿ Μιλήσαμε για τη νοητή φύση, τη νοητή οὐσία, για τον Νοῦ ως μία ενιαία πολλαπλότητα.

Ο Πλωτῖνος λέει στον στίχο 7 της **III 7 [45] 3**: «...πολλά δέ δυναμένην καὶ πολλά οὔσαν...»: είναι μία, είναι πολλαπλή, και αυτή η πολλαπλότητα κατανοείται ως μία πολλαπλή δύναμη.

Υπενθύμιση:

Τα μέγιστα γένη, ιδιαιτέρως το ὄν, τα κατανοούμε από τον Πλάτωνα ως δυνάμεις κοινωνίας, ως τρόπους σύνδεσης. Το *πολλά δυναμένην* πρέπει να το καταλάβουμε με την έννοια της δύναμης εδώ, όχι ως δυνατότητα να γίνει κάτι, αλλά ως δυνατότητα σύνδεσης. Είναι πολλαπλή με την έννοια ότι είναι μία σύνδεση ὅλων των νοητῶν μεταξύ τους· είναι δύναμη που συνδέει τα νοητά μεταξύ τους.

✿ Αμέσως μετά ο Πλωτῖνος, στην πραγματεία του *Περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου*, θα περιγράψει **τη διάρθρωση του Νοῦ ως μία δομή που συγκροτείται από τα πέντε μέγιστα γένη του Σοφιστή** (που είδαμε την προηγούμενη φορά στη *Διάλεξη 3*):

«Και ὁποῖος παρατηρήσει προσεκτικὰ την πολλαπλή αυτή δύναμη...».

Τώρα, πριν διαβάσουμε την περιγραφή, **γιατί ο Πλωτῖνος μιλά για παρατήρηση;**

Γιατί εισάγει στο σημείο αυτό τον παρατηρητή;

Επειδή αυτά τα πέντε μέγιστα γένη –το ὄν, το ταυτόν, το ἕτερον, η κίνησις και η στάσις- δεν υπάρχουν χωριστά μέσα στον Νοῦ, αλλά όταν εμείς προσπαθούμε να μελετήσουμε τον Νοῦ τα διακρίνουμε ως τις δομές αυτές σύνδεσης των νοητῶν μεταξύ τους.

Προσοχή:

Η εισαγωγή του παρατηρητή, ότι εμείς διακρίνουμε αυτά τα γένη μέσα στη διάρθρωση του Νοῦ μέσω, λέει σε μία μεταγενέστερη πραγματεία, των δικῶν μας ἐπινοιῶν (ἐπίνοια), δηλαδή μέσω της δικῆς μας θεώρησης, δε σημαίνει ότι αυτά δεν υπάρχουν. Επαναλαμβάνω ότι αυτά δεν τα εισάγει ο παρατηρητής. Δεν έχουμε μία καντιανή θεώρηση του πράγματος, δεν είναι ότι εμείς εισάγουμε αυτά τα πέντε μέγιστα γένη, τα ανακαλύπτουμε. Μελετάμε τον Νοῦ και ανακαλύπτουμε ότι η διάρθρωση του Νοῦ οφείλεται στην παρουσία αυτῶν των γενῶν που επιτρέπουν τη σύνδεση των νοητῶν μεταξύ τους.

✿ Όταν θεωρούμε, λοιπόν, τον Νοῦ, και καταλαβαίνουμε ότι ο Νοῦς διαρθρώνεται ως αυτό το σύμπλοκο, ως αυτό το σύστημα των σχέσεων μεταξύ των νοητῶν χάρη στην παρουσία των πέντε μεγίστων γενῶν, τα οποία είναι αυτά που επιτρέπουν στα νοητά να συνδέονται μεταξύ τους, το γεγονός ότι εμείς παρατηρούμε, διακρίνουμε, εστιάζουμε σ' αυτά τα νοητά, δε σημαίνει ότι αυτά δεν υπάρχουν.

✿ Ο Πλωτῖνος συνεχίζει με τα εξής:

III 7 [45] 3. 8

«Και ὁποῖος παρατηρήσει προσεκτικά την πολλαπλή αὐτή δύναμη...

⇒ πρέπει να επισημανθεῖ ότι ο παρατηρητής δεν εισάγει τα γένη, αλλά τα ανακαλύπτει, ὅπως όταν μελετάμε ἕνα αἰσθητὸ αντικείμενο διακρίνουμε ἀνάμεσα στη μορφή και στην ὕλη –δεν είναι χωριστά αυτά τα πράγματα, μάς δίδονται ως χωριστά, ἀλλὰ εμείς τα αναλύουμε.

...καθόσον αὐτή είναι τούτο που, ὅπως εἶπαμε, "ὕποκειται",...

⇒ «ὕποκειται»: ο ὅρος ὑποκείμενον δηλώνει το ὑπόστρωμα –εδώ βέβαια χρησιμοποιεῖται μεταφορικά, το υποκείμενο δηλώνει την ὕλη. Δεν είναι ὕλη, υλικὸ ὑπόστρωμα, ἀλλὰ είναι το ὑπόστρωμα του Νοῦ.

...το λέγει "Ὀυσία" κατόπιν, βλέποντάς το ως ζωή, το ονομάζει "Κίνηση"...

Εδώ έχουμε ἕναν ὄρο που θα τον χρειαστούμε για να καταλάβουμε τον Νοῦ, την *κίνηση* η οποία δηλώνει τη ζωή του Νοῦ.

κίνησις → ζωή

Η *ζωή* έχει τεχνικό -πολύ συγκεκριμένο- χαρακτήρα, πρόκειται για τεχνικό όρο και όπως θα δούμε θα ορίσει στο τέλος αυτής της πραγμάτευσης την αιωνιότητα ως *ζωή του Νοῦ* και αργότερα, θα ορίσει παρακάτω τον χρόνο ως *ζωή της Ψυχῆς*.

Βλέποντας ότι ο Νοῦς είναι ένα ζωντανό πράγμα, ο Πλωτῖνος το ονομάζει κίνηση
...μετά "Στάση", εφόσον παραμένει εντελώς το ίδιο,...

⇒ η στάση είναι το γεγονός ότι παραμένει ίδιο

στάσις → η παραμονή στο ίδιο

Κατανοούμε ότι η κίνηση παραπέμπει προς την έννοια της μεταβολῆς. Η *ζωή*, το υπόστρωμα είναι η οὐσία, το γεγονός ότι αυτό το υπόστρωμα παραμένει ζωντανό, διαθέτει *ζωή*, το ονομάζουμε κίνηση, το γεγονός ότι παραμένει ίδιο, το ονομάζουμε στάση.

...και τέλος "Ἐτερο" και "Ταυτό", καθότι αυτά αποτελούν όλα μαζί μίαν ἐνότητα».

ταῦτόν + ἕτερον → ἐνότητα

Το να συσχετίσω το ταῦτόν και το ἕτερον ακούγεται παράδοξο, δεν είναι κάτι που φαίνεται προφανές, ότι υπάρχει, δηλαδή, μία ἐνότητα του ταυτοῦ και του ἕτερου.

■ Στη συνέχεια της μελέτης των πραγματειῶν για την αποσαφήνιση της δομῆς του Νοῦ, η ἐπόμενη πραγματεία στην οποία θα αναφερθῶ είναι μία πρώιμη πραγματεία, χρονολογικά είναι η 10^η, γραμμένη λίγο αργότερα από αυτήν που δόθηκε προηγουμένως που είναι η 5^η: **[5] V 9, *Περὶ νοῦ καὶ τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ ὄντος***

Η συγκεκριμένη πραγματεία είναι η: **[10] V 1, *Περὶ τῶν τριῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων***

■ Στο τέλος του 4^{ου} κεφαλαίου, ἔχουμε μία αναφορά στα μέγιστα γένη του *Σοφιστή* και στον λόγο για τον οποίο ο Πλωτῖνος θεωρεῖ ότι αυτά είναι αναγκαία για τη διάρθρωση του Νοῦ.

Εκεί ο Πλωτῖνος λέει ότι βρίσκεται πολύ κοντά σ' αυτά που λέει ο *Σοφιστής*:

«...για να ἔχουμε σκέψη, θα πρέπει να υπάρχει κίνηση
το ξέρουμε αυτό από τον *Σοφιστή*, ἐπίσης στάση, για να υπάρχει σταθερότητα στο αντικείμενο της σκέψης, πρέπει ἐπίσης να υπάρχει ἑτερότητα ὥστε να διακρίνεται το αντικείμενο της σκέψης από το υποκείμενο της σκέψης. Γιατί χωρίς αυτή τη βασική ἑτερότητα, λέει ο Πλωτῖνος ἡ σκέψη σωπαίνει».

⇒ πάλι εδώ έχουμε μία αναφορά στον *Σοφιστή* όπου ο Πλάτων ορίζει τη σκέψη ως τον σιωπηρό διάλογο της Ψυχής με τον εαυτό της -σιωπηρός με την έννοια ότι δε διατυπώνεται με λόγο, με προφορικό λόγο, αλλά είναι διάλογος. Αν δεν έχουμε αυτή τη διάκριση ανάμεσα σε αντικείμενο και υποκείμενο, τότε δεν έχουμε σκέψη, τότε δεν έχει με ποιον να μιλήσει η σκέψη, γι' αυτό σωπαίνει.

«*Άλλωστε, προσθέτει ο Πλωτίνος τα αντικείμενα της σκέψης πρέπει να είναι και αυτά ἕτερα το ένα του άλλου*».

❁ Τι χρειαζόμαστε έως τώρα για να έχω σκέψη:

- i. Κίνηση,
- ii. στάση -γιατί το αντικείμενο της σκέψης πρέπει να είναι σταθερό,
- iii. ἑτερότητα -γιατί τα αντικείμενα της σκέψης πρέπει να είναι το ένα ἕτερο από το άλλο και, επίσης, για να έχω σκέψη χρειαζόμαστε διάκριση υποκειμένου και αντικειμένου,
- iv. επιπλέον, θα πρέπει να υπάρχει ταυτότητα, γιατί το καθένα από τα αντικείμενα της σκέψης θα πρέπει να είναι ταυτόν με τον εαυτό του, εφόσον το κάθε πράγμα είναι ἐνότητα.

Και τώρα όλα αυτά μαζί πάλι πρέπει να αποτελούν κάποιου είδους ἐνότητα, το είδαμε αυτό στην πραγματεία **V [5]**, **την ἐνότητα του Νοῦ**.

Αυτή είναι μία πρώτη πολύ σύντομη αναφορά που έχουμε στον Πλωτῖνο σ' αυτήν την πρώτη πραγματεία, την **V 5.**, στη διάρθρωση του Νοῦ ως αποτέλεσμα των πέντε μεγίστων γενῶν του ὄντος.

❁ Αυτή η συστηματική διάρθρωση του Νοῦ μέσω των πέντε μεγίστων γενῶν αναλύεται πολύ διεξοδικά σε μία αρκετά ὕστερη πραγματεία, στην **[43] VI 2.** -αυτή έχει γραφεί λίγο πριν από την πραγματεία ***Περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου*** που είναι η 45^η.

Άρα, η πραγματεία ***Περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου*** ακολουθεί τις τρεις πραγματείες που ἔχουν τίτλο ***Περὶ τῶν γενῶν τοῦ ὄντος***, οι οποίες προφανῶς αποτελοῦν μία ενιαία πραγματεία που την ἔχει κόψει σε τρία κομμάτια ο Πορφύριος.

<i>Περὶ τῶν γενῶν τοῦ ὄντος</i> πρῶτον	VI 1. [42]	Ο Πλωτῖνος κάνει κριτική στις κατηγορίες του Ἀριστοτέλη και των Στωικῶν.
<i>Περὶ τῶν γενῶν τοῦ ὄντος</i> δεύτερον	VI 2. [43]	Ο Πλωτῖνος κάνει ερμηνεία του <i>Σοφιστή</i> .
<i>Περὶ τῶν γενῶν τοῦ ὄντος</i> τρίτον	VI 3. [44]	Ο Πλωτῖνος κάνει κάποιες παρατηρήσεις για τις κατηγορίες του αἰσθητοῦ κόσμου.

- ❖ Αμέσως μετά έχουμε την πραγματεία *Περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου*.

Ἡ κατανόηση τῆς αἰωνιότητος προϋποθέτει αὐτὴν τὴ συστηματικὴ ἀνάλυση τῆς διάρθρωσης τοῦ Νοῦ μέσω τῶν μεγίστων γενῶν.

- ❖ Βρισκόμαστε, λοιπὸν, στὴν **VI 2**, ποὺ πραγματεύεται τὴν ἀνάλυση τῶν μερῶν τοῦ νοητοῦ κόσμου, παραθέτοντας πολὺ αναλυτικὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Πλωτίνου στὸν *Σοφιστὴ*.

- ❖ Στὸ 7^ο κεφάλαιο ὁ Πλωτίνος λέει τὰ ἐξῆς: «*Εφόσον αναγνωρίζουμε ζωὴ στὸν Νοῦ...*

Αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ προτείνει ὁ Πλάτων στὸν *Σοφιστὴ* χωρὶς νὰ το ἀναλύσει. Ἡ ἐννοία τῆς ζωῆς στὸν Πλωτίνου καὶ τῆς ζωῆς στὸν Νοῦ στηρίζεται σ' αὐτὴν τὴν παρατήρηση τοῦ Πλάτωνα στὸν *Σοφιστὴ*. Εἶναι μίᾳ παρατήρηση σημαντικὴ ἡ ὁποία δε θεματοποιεῖται στὸν Πλάτωνα περαιτέρω.

- ❖ Για νὰ ἀνακαλύψει ὁ Πλάτων στὸν *Σοφιστὴ* τὰ μέγιστα γένη, ξεκινᾷ ἐπισημαίνοντας τὴ γνῶση ὡς σχέση μεταξύ ἐνὸς ἐνεργούντος καὶ ἐνὸς πάσχοντος.

Ἐχῶ ἓνα ἀντικείμενο καὶ ἓνα ὑποκείμενο, γιὰ νὰ γνωρίσω κάτι τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ στὸ ἀντικείμενο. Τὸ ἀντικείμενο πάσχει ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο καὶ ταυτόχρονα τὸ ὑποκείμενο πάσχει ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο. Δέχομαι τὸ ἀντικείμενο τῆς γνῶσης, ἐνῶ τὸ ὑποκείμενο μὲ κάποιον τρόπο τὸ κοιτᾷ ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρῆς τὸ ἀντικείμενο, ὁπότε μὲ κάποιον τρόπο τὸ μεταβάλλει γιὰ νὰ το γνωρίσει.

Ἀφοῦ ἐπισημαίνει τὴ γνῶση ὡς συσχετισμὸ, ὡς τὴ σχέση ἐνὸς ἐνεργούντος καὶ ἐνὸς πάσχοντος, ὁ Πλάτων ἀνακαλύπτει ὅτι στὸ πεδίο τῆς γνῶσης ὁ Νοῦς εἶναι τὸ σύστοιχο τῶν εἰδῶν, ὁ λόγος, ἡ φρόνησις, κ.λ.π.

Δηλαδή, ὁ Πλάτων λέει ὅτι ἐάν θέλουμε νὰ ὑπάρχει νόηση, κατ' ἐπέκταση πρόσβαση στὴν ἀλήθεια, τότε ὁ Νοῦς θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐξίσου πραγματικὸς μὲ τὰ εἶδη.

- ❖ Ἐνα βασικὸ διακόβευμα τῆς πλατωνικῆς σκέψης εἶναι τὸ ἐξῆς:

θεωρῶ ὅτι γιὰ νὰ ὑπάρχει ἀλήθεια, πρέπει νὰ ἔχω ἀμετάβλητα ἀντικείμενα τῆς γνῶσης τὰ ὁποῖα εἶναι ἀληθῆ ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι ἀμετάβλητα καὶ ταυτόσημα μὲ τὸν ἑαυτὸ τους.

Αὐτὸς εἶναι ὁ ἓνας ὅρος γιὰ νὰ ἔχω ἀλήθεια, γιὰ νὰ ἔχω γνῶση. Ὁ ἄλλος ὅρος εἶναι νὰ μπορῶ νὰ ἔχω πρόσβαση σ' αὐτὰ, γιὰ νὰ ὑπάρχουν, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ τὰ γνωρίσω, ἐγὼ δὲ θὰ ἔχω πρόσβαση στὴν ἀλήθεια, ὅπως, δηλαδή, λέει ὁ Kant ὅτι ὑπάρχουν τὰ πράγματα καθ'αυτὰ ἀλλὰ ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ τὰ γνωρίσω, γνωρίζω μόνον φαινόμενα, συγκροτῶ μόνον φαινόμενα μέσω κατηγοριῶν.

- ➔ Για νὰ ἔχω γνῶση, χρειάζομαι ἀπολύτως πραγματικὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ ἐπίσης χρειάζομαι καὶ κάτι ποὺ μοῦ ἐπιτρέπει νὰ τὰ γνωρίσω. Για νὰ γνωρίσω τὰ πραγματικὰ ἀντικείμενα, θὰ πρέπει καὶ ἐγὼ νὰ διαθέτω κάτι ποὺ νὰ εἶναι ἐξίσου πραγματικὸ μὲ αὐτὰ. Αὐτὸ τὸ πράγμα εἶναι ἡ νόηση στὸν Πλάτωνα.

 Αυτό το παίρνει ως έχει ο Πλωτίνος, λέγοντας: *εάν θέλουμε να έχουμε νόηση, όπως το λέει και ο Πλάτων, τότε θα πρέπει ο Νοῦς να είναι εξίσου πραγματικός με τα αντικείμενα της νόησης.*

Αυτό είναι κάτι που το έχουμε σχετικά νωρίς στον Πλάτωνα, στον *Φαίδωνα*, εκεί μάς λέει ότι τα νοητά είναι ανώτερα από τα αισθητά διότι είναι ἀληθή. Ταυτόχρονα η ψυχή έχει ένα μέρος το λογιστικό που είναι συγγενικό με τα νοητά και μπορεί να τα γνωρίσει. Αλλιώς, θα μάς ήταν αδιάφορο το να γνωρίσουμε ή όχι τα νοητά. Θα ήταν όπως λέει ο Έπικουρος ότι βεβαίως οι θεοί υπάρχουν, αλλά δεν ασχολούνται με εμάς, ασχολούνται με τον εαυτό τους, άρα μάς είναι αδιάφορο το εάν υπάρχουν ή δεν υπάρχουν.

 Ο Πλάτων λοιπόν λέει στον *Σοφιστή* ότι για να έχω πρόσβαση στα νοητά, κατ' επέκταση στην ἀλήθεια, ο Νοῦς θα πρέπει να είναι εξίσου πραγματικός με τα εἶδη. Κατά συνέπεια, και ο Νοῦς θα πρέπει να έχει μία θέση στο πεδίο των ὄντως ὄντων.

 Άρα, ο Πλάτων λέει ότι όπως θεωρούμε ότι τα εἶδη είναι ζωντανά, πρέπει και ο Νοῦς με κάποιον τρόπο να έχει ζωή. Αυτό είναι μία από τις βάσεις στη σκέψη του Πλωτίνου, ότι ο Νοῦς είναι ζωντανός.

 Επανερχόμαστε στην πραγματεία **VI 2**, στο κεφάλαιο. 7:

...εφόσον αναγνωρίζουμε ότι ο Νοῦς είναι ζωντανό πράγμα, τότε θα θέσουμε την κίνηση ως το ενιαίο γένος που διέπει κάθε μορφή ζωής...

Πράγματι, η ζωή ταυτίζεται με την κίνηση εννοούμενη ως μεταβολή. Βέβαια, εάν θέσουμε ότι υπάρχει κίνηση, μεταβολή στο επίπεδο του Νοῦ, δε θα είναι κίνηση του ίδιου τύπου με αυτή που παρατηρούμε στον αισθητό κόσμο, δε θα είναι μία κίνηση που συνιστά γένεση και φθορά

 Με δεδομένο ότι ο Νοῦς είναι το ὄν, εφόσον περιλαμβάνει τα ὄντως ὄντα, είναι η οὐσία, τότε ο Πλωτίνος λέει ότι διαθέτουμε αμέσως δύο πρώτα γένη:

- i. την οὐσία, επειδή είναι το σύνολο των ὄντως ὄντων,**
- ii. και την κίνηση, επειδή διαθέτει ζωή.**

Αυτά τα δύο γένη συνυπάρχουν ισότιμα.

Τι σημαίνει ότι συνυπάρχουν ισότιμα στο επίπεδο του Νοῦ;

Όπως και στον αισθητό κόσμο, λέει ο Πλωτίνος, η κίνηση είναι χωριστή από την οὐσία, η μεταβολή είναι χωριστή από την οὐσία. Αλλά, στον αισθητό κόσμο η κίνηση εξαρτάται από την οὐσία, είναι κίνηση της οὐσίας. Πρέπει, δηλαδή, να έχω οὐσία για να έχω μεταβολή, δεν υπάρχει μεταβολή που να μην ανήκει στην οὐσία.

Η μεταβολή είναι χαρακτηριστικό των οὐσιών, οι οὐσίες μεταβάλλονται, δεν υπάρχει μεταβολή σκέτη.

 Στον νοητό κόσμο, λέει ο Πλωτίνος, η κίνηση δεν είναι κάτι που είναι *παρεπόμενο* της οὐσίας, αλλά αποτελεί την ενέργεια της οὐσίας. Είναι, αν θέλετε, μία ὄψη της οὐσίας.

Με άλλα λόγια, μπορούμε να θεωρήσουμε την ουσία *στατικά* ως αυτό που είναι είτε να τη θεωρήσουμε *δυναμικά* ως ενέργεια.

- Μπορούμε να σκεφτούμε τον Νοῦ, αυτήν τη συνολική ουσία που είναι ο Νοῦς, το σύνολο των νοητῶν ὄντων στατικά ως το σύνολο των νοητῶν ὄντων είτε δυναμικά ως το γεγονός ότι αυτά τα νοητά ὄντα συνδέονται μεταξύ τους ή ότι νοούν το ένα το άλλο ή ότι ο Νοῦς νοεῖ τα νοητά –αυτό είναι μία ενέργεια.

Άρα, το ίδιο πράγμα μπορούμε να το δούμε στατικά ως περιεχόμενο ή δυναμικά ως νοητική ενέργεια. Πρόκειται, λοιπόν, για τις δύο πλευρές μίας κοινής φύσης που είναι ο Νοῦς οι οποίες διακρίνονται μόνο μέσω της δικής μας θεώρησης. Εμείς όταν προσπαθούμε να εννοήσουμε τον Νοῦ, μπορούμε να τον δούμε ως περιεχόμενο στατικά ή ως ενέργεια που συνδέει αυτά τα περιεχόμενα μεταξύ τους, ως νόηση δυναμικά.

- Τώρα, όταν νοούμε το ὄν, αυτό το συνολικό ὄν που είναι ο Νοῦς ή το κάθε ὄν από μόνο του, το καθένα δηλαδή από τα εἶδη, στατικά, το νοούμε πώς;

Ὡς κάτι που υφίσταται πάντα στην ίδια κατάσταση, με τον ίδιο τρόπο και διατηρεῖ πάντα τον ίδιο ορισμό.

Νοούμε τον Νοῦ ως κάτι που υφίσταται πάντα στην ίδια κατάσταση, με τον ίδιο τρόπο και διατηρεῖ πάντα τον ίδιο ορισμό.

- Ο Πλωτῖνος λέει: «...τὸ γὰρ κατὰ ταῦτὰ καὶ ὡσαύτως καὶ ἓνα λόγον ἔχον ἐκεῖ»

Το *κατὰ ταῦτὰ καὶ ὡσαύτως* είναι ο τρόπος με τον οποίο περιγράφει το νοητό ο Πλάτων, το βρίσκουμε στον *Φαῖδωνα*, στην *Πολιτεία* (6^ο Βιβλίο), το νοητό είναι αυτό που είναι *κατὰ ταῦτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον*, αυτό που βρίσκεται πάντα στην ίδια κατάσταση με τον ίδιο τρόπο. Εδώ, ο Πλωτῖνος λέει και που έχει *ἓναν λόγον*: δηλαδή, που έχει έναν ορισμό, τον ίδιο ορισμό κάθε φορά, δεν αλλάζει η ταυτότητά του.

- Άρα, όταν το νοούμε το ὄν στατικά ως κάτι που έχει πάντα την ίδια μορφή, που βρίσκεται στην ίδια κατάσταση, με τον ίδιο τρόπο και έχει τον ίδιο ορισμό, το νοούμε ως κάτι που είναι αμετάβλητο.

- Πρέπει, λοιπόν, να θέσουμε ένα ακόμα πρωταρχικό γένος που είναι η *στάση* η οποία μᾶς παρουσιάζεται ως αντίθετη της κίνησης. Είναι προφανές ότι η στάση δεν ταυτίζεται με την ουσία, δεν είναι το ίδιο πράγμα με την ουσία, είναι μία ὄψη της. Γιατί εάν ταυτιζόταν με την ουσία, τότε θα ταυτιζόταν με την κίνηση. Γιατί πὼς ξεκίνησε αυτό το κεφάλαιο; Το 7^ο κεφάλαιο ξεκίνησε λέγοντας πὼς η κίνηση και η ουσία είναι δύο πλευρές του ίδιου πράγματος.

Άρα δεν έχουμε ταύτιση, έχουμε ακόμα μία πλευρά: το ίδιο πράγμα μπορούμε να το δούμε ως ουσία, ως κίνηση, ως στάση.

Έτσι μέσα από την ανακάλυψη των τριών αυτών γενῶν, αρχίζει να διαφαίνεται η πλωτινική αντίληψη για τα πρωταρχικά γένη του ὄντος. Ο Πλωτίνος δεν τα λέει μέγιστα όπως ο Πλάτων, αλλά πρώτα, πρωταρχικά, αυτά που προϋποτίθενται της διάρθρωσης του Νοῦ.

Φαίνεται, λοιπόν, ο Πλωτίνος να μάς λέει πως αυτά τα πρωταρχικά γένη του ὄντος συνιστούν διαφορετικές πλευρές ή καλύτερα ακόμα θεωρήσεις ενός και του αυτού πράγματος.

Με πιο μοντέρνα ορολογία, τα γένη αποτελούν διαφορετικές **προοπτικές** πάνω στο ίδιο πράγμα, τον Νοῦ, δηλαδή, μπορούμε να τον δούμε από την προοπτική της ουσίας, από την προοπτική της κίνησης, από την προοπτική της στάσης.

Εδώ επίσης αρχίζει να διαφαίνεται και η πλωτινική άποψη για την **πληρότητα του ὄντος**. Ο Πλωτίνος γενικώς επιμένει στη θέση ότι ο Νοῦς πρέπει να είναι ταυτόχρονα ένας και πολλά, ενιαίος και πολλαπλός για να είναι πλήρης.

Σε τι συνίσταται αυτή η πληρότητα του Νοῦ;

Όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο, στο 8^ο, το ὄν για να είναι πλήρες, σύμφωνα με τον Πλωτίνου, η ουσία, ο Νοῦς, πρέπει να περιλαμβάνει τον εαυτό του και το άλλο του, και την ένότητα και την πολλαπλότητα.

Είναι αυτή μία ένότητα αντιθέτων. Σε μία άλλη πραγματεία, λίγο πριν από αυτήν που εξετάζουμε τώρα, θα μάς πει ότι είναι ένότητα του ταυτοῦ και του ἑτέρου.

Έχουμε ανακαλύψει έως τώρα μέσω της θεώρησής μας τα τρία από τα πέντε μέγιστα γένη [ουσία, κίνηση, στάση] και προχωράμε στο κεφάλαιο 8 της 2^{ης} πραγματείας για τα γένη του ὄντος, *Περὶ τῶν γενῶν τοῦ ὄντος δεῦτερον*.

«*Ἡ ζωὴ τοῦ Νοῦ* ορίσαμε τον Νοῦ ως ζωὴ *εἶναι ζωὴ που παραμένει στον εαυτό της χωρίς να ξοδεύεται και ἡ νόησις τοῦ Νοῦ εἶναι ἐνέργεια που δεν κατευθύνεται στο μέλλον ἀλλὰ σ' αὐτό που ὑπάρχει ἤδη, για τὴν ἀκρίβεια, σ' αὐτό που εἶναι πάντα ἤδη αὐτό που εἶναι*».

«...ἤδη καὶ ἀεὶ ἤδη...»

Ανέφερα πως αυτή η πραγματεία είναι αμέσως πριν από την πραγματεία *Περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου*. Ἦδη, λοιπόν, αρχίζει ο Πλωτίνος να περιγράφει τη ζωὴ του Νοῦ με ὀρους αἰωνιότητας.

Αυτό είναι λογικό γιατί ο Νοῦς είναι αιώσιος, αλλά ο Πλωτίνος προσπαθεί να τον αντιδιαστείλει με τον χρόνο, λέγοντας ότι η νοητική ενέργεια δεν τείνει προς το μέλλον. Αυτό είναι σημαντικό γιατί θα προσδιορίσει την ενέργεια της Ψυχῆς ως την ενέργεια που τείνει διαρκώς προς το μέλλον.

⇒ όχι το μέλλον όπως το καταλαβαίνουμε συνήθως.

Για την ενέργεια της Ψυχῆς ως την ενέργεια που τείνει διαρκώς προς το μέλλον θα μιλήσουμε αργότερα.

■ Αλλά βλέπουμε ήδη ότι στο σημείο αυτό προαναγγέλλεται η πραγματεία *Περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου*.

■ Ο Νοῦς είναι μία νοητή ενέργεια που αφορά τον ἑαυτό του ἢ τον ἑαυτό της (της νοητῆς ἐνέργειας δηλαδή). Είναι κάτι που είναι ἤδη, που είναι ἤδη συντελεσμένο, δηλαδή, ὄν που υπάρχει ἤδη πλήρως ὅπως είναι *καὶ αἰεί*, είναι ἀπὸ πάντα, δεν ἔχει, δηλαδή, ἀρχὴ και δεν ἔχει τέλος. Ἐπειδὴ ο Νοῦς δεν ἔχει να πάει κάπου ἔξω ἀπὸ τον ἑαυτό του, αὐτὸ σημαίνει ὅτι δεν τείνει πρὸς το μέλλον.

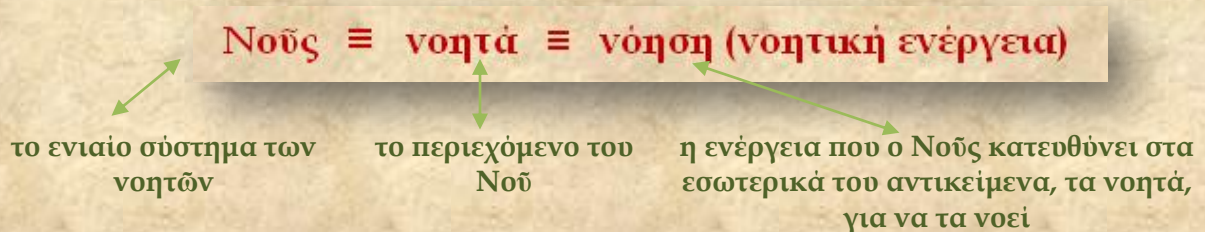
Ο Νοῦς ἀναφέρεται διαρκῶς, μόνο, πάντα στον ἑαυτό του. Είναι λοιπὸν μία νόηση που νοεῖ ἐντὸς και ἔξω ἀπὸ τον ἑαυτό της. Ἡ νόηση αὐτὴ διακρίνεται ἀπὸ την αἰσθητηριακὴ ἀντίληψη, ἀπὸ τὴ δική μας διάνοια, που νοεῖ πάντα ἐξωτερικὰ πράγματα πρὸς αὐτήν.

■ Τώρα, ἐὰν σκεφτοῦμε τον Νοῦ ὡς νόηση, ὄχι ὡς περιεχόμενα ἀλλὰ ὡς νοητικὴ ἐνέργεια, ο Νοῦς γενικῶς συνίσταται σ' αὐτὴν τὴν τριπλὴ ταύτιση:

Νοῦς ≡ νοητὰ ≡ νόηση (νοητικὴ ἐνέργεια)

Αὐτὸ το βρίσκουμε στὴν πραγματεία που εἶδαμε λίγο πρὶν, στὴν ἀρχὴ του 3^{ου} κεφαλαίου τῆς πραγματείας **V 5 3.**: ο Νοῦς ταυτίζεται με τὰ νοητὰ και αὐτὰ ταυτίζονται με τὴν ἐνέργεια τῆς νόησης.

Δηλαδή, ο Νοῦς εἶναι τὸ ενιαίον σύστημα –ὅπως ἡ ἐπιστήμη, ὅπως ἡ γεωμετρία που περιλαμβάνει ὅλα τὰ αξιώματα, ὅλες τὶς προτάσεις, ὅλα τὰ θεωρήματα, κ.λ.π.- τῶν νοητῶν, τὰ νοητὰ εἶναι τὸ περιεχόμενο του Νοῦ και ἡ νόηση εἶναι αὐτὴ ἡ ἐνέργεια που ο Νοῦς κατευθύνει στα ἐσωτερικὰ του ἀντικείμενα, τὰ νοητὰ, για να τὰ νοεῖ.

- ✿ Είναι μία ενιαία φύση που μπορούμε να τη θεωρήσουμε από διαφορετικές προοπτικές, από την προοπτική του ενιαίου συστήματος, από την προοπτική των περιεχομένων, από την προοπτική της ενέργειας που συνδέει αυτά τα περιεχόμενα μεταξύ τους και αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο υφίσταται αυτό το σύστημα.

Αυτή η τριπλή ταύτιση, λέει ο Πλωτίνος, είναι το θεμέλιο της αλήθειας. Η αλήθεια ορίζεται ως αυτή η τριπλή ταύτιση.

- ✿ Αυτό αποτελεί μία νέα θεώρηση της αλήθειας.
 - ✿ Αυτό το οποίο θεωρούμε ως ορισμό της αλήθειας στον Άριστοτέλη είναι γνωστό: είναι μία φράση από το *Περί ερμηνείας*, 19α33:

«...ὁμοίως οἱ λόγοι ἀληθεῖς ὥσπερ τὰ πράγματα,...».

Έχουμε αλήθεια όταν αυτό που λέμε για κάτι, συμπίπτει με αυτό που είναι κάτι σε γενικές γραμμές. Υπάρχουν διαφορετικές ερμηνείες για το τι μπορεί να εννοεί εδώ ο Άριστοτέλης. Αλλά αυτός ο ορισμός δίνει τον κλασικό ορισμό της αλήθειας που έχουμε στη λατινική του διατύπωση ότι η αλήθεια είναι *adequatio intellectus et rei*, δηλαδή ότι η αλήθεια συνιστά συμφωνία του πράγματος με την έννοιά του ή της έννοιας του πράγματος με το πράγμα στο οποίο αντιστοιχεί, το οποίο αποδίδεται μέσω αυτής της έννοιας. Αυτή είναι η Μεσαιωνική απόδοση αυτού του ορισμού της αλήθειας και παραμένει ως κλασικός ορισμός της αλήθειας ως αντιστοιχίας της έννοιας με το πράγμα στη νεότερη σκέψη.

Τώρα, ό,τι και εάν εννοεί ο Άριστοτέλης το οποίο επιδέχεται πολλών ερμηνειών, αφήνουμε κατά μέρος τα προβλήματα που δημιουργεί αυτού του είδους η κατανόηση της αλήθειας.

- ✿ Στον Πλωτίνο δεν υπάρχει αυτή η κατανόηση της αλήθειας, γιατί ακριβώς προϋποθέτει διάκριση ανάμεσα στο πράγμα και την έννοιά του. Άρα, βρισκόμαστε στο πρόβλημα που είδαμε πριν, το κριτηρίου της αλήθειας: γνωρίζω κάτι, έχω μία έννοια στο μυαλό μου αλλά δεν μπορώ ποτέ να είμαι σίγουρος πως η έννοια αυτή του εξωτερικού πράγματος αντιστοιχεί πραγματικά σ' αυτό που είναι το πράγμα.

Ο Πλωτίνος προτείνει μία τελείως διαφορετική έννοια της αλήθειας που συνίσταται σ' αυτήν την τριπλή ταύτιση, ότι αλήθεια έχω όταν το πράγμα ταυτίζεται με τον ορισμό του και με την ενέργεια που νοεί αυτό το πράγμα.

Η αλήθεια δηλαδή ταυτίζεται με την αυτόνομη.

- ✿ Επανερχόμαστε στο 8ο κεφάλαιο: ο Νοῦς είναι αυτή η ζωή, αυτή η ενέργεια που κατευθύνεται στον ίδιο της τον έαυτό και που είναι πάντα αυτό που είναι. Σ' αυτήν τη νόηση μπορούμε πάλι να διακρίνουμε τα τρία πρωταρχικά γένη: την ούσια, την κίνηση και τη στάση –είναι ούσια, κινείται, αναφέρεται στον έαυτό της, είναι στάση γιατί παραμένει πάντα ήδη αυτό που είναι.

Η νόηση είναι ενέργεια, άρα κίνηση.

Η αυτόνοηση είναι ούσια, γιατί για να νοήσει τον έαυτό της τον νοεί ως αυτό που είναι, πάντα αυτό που είναι, δηλαδή ως ούσια.

Αλλιώς, η ενέργεια που κατευθύνει στον έαυτό της, αυτή η νοητική ενέργεια που ονομάζουμε Νοῦ ή η ενέργεια που κατευθύνει στον έαυτό του ο Νοῦς, είναι κίνηση και αυτό προς το οποίο κατευθύνει αυτήν τη συγκεκριμένη ενέργεια, όπως και αυτό από το οποίο προέρχεται αυτή η ενέργεια, είναι η ούσια.

Η ούσια του Νοῦ είναι τέτοια ώστε να νοεί τον έαυτό της, άρα ο Νοῦς είναι ταυτόχρονα ούσια και κίνηση. Και το γεγονός ότι αυτή η ούσια παραμένει αμετάβλητη στον έαυτό της, είναι πάντα *ἤδη καὶ ἀεί*, ἤδη αυτό που είναι και αυτό συνιστά τη στάση.

➡ Άρα, ξαναβρίσκουμε αυτά τα τρία γένη που βρήκαμε και στο 7^ο κεφάλαιο. Στο κεφάλαιο αυτό τα είδαμε από τη μεριά του Νοῦ, εδώ τα βρίσκουμε από τη μεριά της νόησης. Είτε εάν κοιτάζουμε τον Νοῦ ως ούσια είτε τον κοιτάζουμε ως νοητική ενέργεια, ως νόηση, καταλήγουμε στα τρία αυτά γένη: **ούσια, κίνηση, στάση** ως πρωταρχικά.

✿ Τώρα, τα τρία αυτά γένη είναι διαφορετικά μεταξύ τους. Άρα, αυτό μάς υποχρεώνει να προσθέσουμε, να ανακαλύψουμε άλλο ένα πρωταρχικό γένος, την **έτερότητα**. Επίσης, το καθένα από αυτά τα γένη είναι ταυτόσημο με τον έαυτό του, άρα θα πρέπει να θέσουμε και την **ταυτότητα**.

Η μπορούμε να το δούμε αλλιώς, ο Νοῦς περιλαμβάνει τα νοητά, άρα είναι άλλος από τα νοητά. Πράγματι αυτό προϋποθέτει το **γένος της ετερότητας**. Ο Νοῦς είναι ταυτόσημος με τον έαυτό του και ταυτίζεται με τα νοητά, πράγμα που προϋποθέτει το **γένος της ταυτότητας**.

✿ Επίσης, αν δούμε τον Νοῦ ως περιεχόμενα, τα περιεχόμενα του Νοῦ, δηλαδή τα επιμέρους νοητά, είναι το καθένα διαφορετικό από το άλλο κατ' ανάγκην –αλλιώς, ο Νοῦς θα ήταν μία σούπα, άλλο πράγμα είναι το δίκαιον, άλλο το ωραῖον, άλλα το καλόν, άλλο το ὅμοιον, κ.λ.π.

➡ Άρα, το κάθε επιμέρους νοητό είναι το καθένα διαφορετικό από τα άλλα, και αυτό μάς κατευθύνει στην ανακάλυψη του **γένους της ετερότητας**. Το καθένα από αυτά είναι ταυτόσημο με τον έαυτό του, άρα αυτό μάς κατευθύνει προς την ανακάλυψη του **γένους της ταυτότητας**.

✿ Θα δούμε λίγο πιο κάτω, θα αναλύσουμε λίγο πιο συστηματικά την έννοια της ζωής, το ότι ο Πλωτῖνος ορίζει τον Νοῦ ως την ένότητα της ταυτότητας και τη διαφοράς, γιατί ισχυρίζεται ότι ο Νοῦς δεν είναι ένα επιμέρους ἕτερον, αλλά το καθολικό ἕτερον, δεν είναι ένα επιμέρους ταυτόν, αλλά το καθολικό ταυτόν.

✿ Αυτά τα πέντε πρωταρχικά γένη: η ούσια, η κίνηση, η στάση, η ετερότητα και η ταυτότητα –με αυτόν τον τρόπο τα ανακαλύψαμε– είναι πρωταρχικά γιατί δεν μπορεί να τούς κατηγορηθεί, δεν μπορεί να τούς αποδοθεί κανένα κατηγορημα που να αποτελεί μέρος του ορισμού τους.

Δηλαδή, εάν θέλουμε να αναλύσουμε το καθένα από αυτά, η ανάλυση στην ουσία θα συνιστά ταυτολογία:

τι είναι η κίνηση; το γεγονός της μεταβολής,

τι είναι η ταυτότητα; το γεγονός ότι κάτι είναι ταυτόσημο με τον εαυτό του,

Δεν μπορούμε να αποδώσουμε σε ένα πρωταρχικό γένος κάποιο κατηγορημα που να είναι μέρος του ορισμού του και να είναι άλλο από τον εαυτό του. Γι' αυτό τα πέντε αυτά γένη είναι πρωταρχικά –το *πρωταρχικά*, εάν το δούμε καντιανά, με την έννοια της αναλυτικής κρίσης, είναι ταυτολογία.

Το μόνο που μπορεί να τούς κατηγορηθεί είναι το *ὄν*, το μόνο που μπορούμε να πούμε επιπλέον είναι ότι:

- **η κίνηση είναι κίνηση, το γεγονός της κίνησης, της μεταβολής και ότι είναι *ὄν*,**
- **κάτι είναι ταυτόν με τον εαυτό του και είναι *ὄν*,**
- **κάτι είναι ἕτερον προς τα άλλα και είναι *ὄν*, κ.λ.π.**

Όμως, το *ὄν* δεν αποτελεί γένος των πέντε αυτών πρωταρχικών κατηγοριών, γιατί δεν είναι επιμέρους ὄντα αυτές οι κατηγορίες. Αυτές οι κατηγορίες είναι, εάν θέλετε, καθολικές κατηγορήσεις: είναι τρόποι απόδοσης, κατηγορήσης, δεν είναι ένα επιμέρους *ὄν*, ένα επιμέρους νοητό.

Οπότε, ο Πλωτῖνος προσθέτει αργότερα στα κεφάλαια 14 και 15 της ίδιας αυτής πραγματείας, *Περὶ τῶν γενῶν τοῦ ὄντος δεύτερον*, ότι όταν λέμε ότι η διάρθρωση του Νοῦ οφείλεται σ' αυτά τα πέντε πρωταρχικά γένη, ή σ' αυτούς τους πέντε πρωταρχικούς τρόπους κατηγορήσης, αυτά δεν είναι επιμέρους κομμάτια μίας καθολικής ουσίας, αλλά είναι διαφορετικές πλευρές της καθολικής ουσίας.

Και, κατ' αυτήν την έννοια, αυτά τα πέντε πρωταρχικά γένη είναι ταυτόχρονα με αυτήν, είναι σύγχρονα με αυτήν, δεν είναι προϊόντα. Η ίδια η ουσία, το έχω ήδη αναφέρει, μπορεί να ειδωθεί από διαφορετικές πλευρές: ως κίνηση, ως στάση, ως ταυτότητα, ως ἕτερότητα, το ίδιο το γεγονός της ουσίας.

Τα πέντε πρωταρχικά γένη δεν είναι επιμέρους κομμάτια που την απαρτίζουν, δεν είναι συστατικά της ουσίας όπως στο αισθητό πράγμα που έχουμε ως συστατικά τη μορφή και την ὕλη, είναι τρόποι θεώρησης της ουσίας.

Γι' αυτό ειπώθηκε ότι είναι προοπτικές επάνω στο ίδιο πράγμα.

Όλα μαζί αυτά αποτελούν μία ἐνότητα: σημαίνει ακριβώς αυτό το πράγμα ότι είναι μέρη της ουσίας, είναι τρόποι θεώρησης αυτής της ουσίας, προοπτικές επάνω στην ουσία.

Εικόνες – Πηγές:

Εικόνες:

(1) Εικόνα 1 - Η πρόσληψη της μορφής του αντικειμένου στη θεωρία του Αριστοτέλη.

Καρέκλα:

<http://www.elle.gr/article.asp?catid=24772&subid=2&pubid=128935190>

Αριστοτέλης:

Από τον πίνακα του Ραφαήλ, *Η Σχολή των Αθηνών*, 1510-1511, Νωπογραφία, Αποστολικό Παλάτι, Πόλη του Βατικανό (Raffaello Sanzio da Urbino, *Scuola di Atene*).

<https://warosu.org/lit/thread/6023584>

(2) Εικόνα 2 - Το "σπασμένο" καλαμάκι

http://tosxolikopareaki.blogspot.gr/2013_06_01_archive.html#axzz3g5PdJgHE

Σύμβολα:

Bullets:

<http://www.gutenberg.org/files/17330/17330-h/17330-h.htm#linkC2HCH0002>

Ερωτηματικό:

Συνδυασμός δύο εικόνων:

<https://www.flickr.com/photos/marcobellucci/3534516458>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Plotinus>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Ελένη Πεردικούρη, 2015. «Χρόνος και Αιωνιότητα στον Πλωτίνο». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

eclass.upatras.gr/courses/PHIL1905

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση.

Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

